

CUCE U KAMENOM MORU

Kad iz naše lijepe Prijestonice krenete prema Njegušima, doći ćete do mjesta Čekanje, sa kojeg je skretnica za Čevo, Cuce i Grahovo. Proći ćete zatim kroz Čekliće i Bjelice i doći do srca Katunske nahije, a to je mjesto Cuce. Mnogi se često vraćaju u svoj zavičaj, neki ga rado pominju, neki su ga zaboravili... Zbog svih njih, a i zbog ostalih čitalaca i gledalaca, preporučujemo vam reportažu o još jednom crnogorskom dragulju.

“Cuce su pleme u zapadnom dijelu Katunske nahije, plemenska oblast se prostire između Ozrinića, Bjelica, Čeklića, Boke Kotorske, Grahova i Bijelih (Nikšićkih) Rudina. To je najzabačenije i, poslije Ozrinića, najveće starocrnogorsko pleme. Prvi put se pominje u kotorskim spomenicima 1431. godine, zatim u jednoj cetinjskoj hrisovulji s kraja XV vijeka, a u turskim defterima iz 1521. i 1523. godine pominju se kao selo. Pleme se formiralo u najjužnijem dijelu današnje cucke oblasti i vremenom se širilo prema sjeveru. Plemenska oblast se dijeli na Velje i Male Cuce. Podjela je samo geografska i ne predstavlja nikakvu podvojenost plemenske zajednice. U Veljim Cucama, koje se nalaze na jugozapadu plemena, glavna sela su: Trešnjevo, Rakoče, Tospude, Podbukovica, Izvori, Ublica, Vukov Do, Jabuka, Zovina, Jasen Ćindina, Bršteli, Dobronjež Do, Vodnji Do, Lipovac, Pištet, Grubin Do, Čelina, Krug, Grab, Gradina, Ržani Do, Proseni Do, Lipa i Kućišni dio plemena. U njima su sela: Trnjine, Rovine, Pretin Do, Vrljerog, Kobilji Do i Meoce. Glavni dio cuckog stanovništva čine novija bratstva čiji su se preci doselili krajem XVI i u prvoj polovini XVII vijeka. Od starijeg stanovništva ostalo je svega pet manjih bratstava. Prema podacima Marijana Bolice, Cuce su već 1614. godine imale 175 domova i u XV vijeku bile najveće pleme u Staroj

Crnoj Gori nakon Njeguša. Padom Hercegovine pod tursku vlast, postale su granični dio Crne Gore prema Osmanlijskom carstvu. Mnogobrojne hercegovačke izbjeglice bježeći od Turaka počele su naseljavati oblast Veljih Cuca. U Malim Cucama nastanili su se uglavnom doseljenici iz Kuča. Novi doseljenici su se brzo namnožili i povelu borbu protiv starih bratstava koja su do početka XVII vijeka toliko oslabila da su morali primiti za kneza predstavnika doseljenih rodova. Od starijeg stanovništva, doseljenici su naslijedili teritoriju, plemensko ime, skupštinu i kneževsko zvanje. Od starijeg stanovništva ostala su mnoga groblja, crkvice, gradine i uspomene na njihove katune. Među hercegovačkim doseljenicima u Veljim Cucama najbrojnija su bratstva Krivokapići i Perovići, a u Malim Cucama Roganovići, Markovići, Stevovići i Tomanovići, od kojih je bio čuveni junak Nikac od Rovina” (Istorijski leksikon Crne Gore, 2006).

Naš prvi sagovornik, ovom prilikom, je pomorac Dragoljub Živković, koji je rođen u Ržanom Dolu u Cucima, živi u Podgorici, proputovao je cijeli svijet i opet se vraća zavičaju.

- Do 18-te godine bio sam ovdje, iako sam na Cetinju učio. Onda sam pošao na brod, obišao sam sve i bio svuda, i dalje plovim... Počinjem ovdje da radim kuću i pozivam sve seljane da idu mojim stopama, da oživimo naše selo, to mi je želja. Imam najava da će većina njih obnoviti stare kuće, da se tu okupljamo, upoznajemo se, jer smo se mnogo odatljili. Ode su sada samo dva brata od strica koji stalno žive, od 40-50 porodica koje su ranije bile tu. Odselili su u Kotor, Cetinje, Podgoricu, Beograd, ima ih svuda. Vuče me moj zavičaj, iako smo ovdje teško živjeli. Porodice su bile brojne, a jedini prihod je bio od poljoprivrede. Svi su živjeli uglavnom u jednoj prostoriji, tek kasnije se grade savremene kuće, sa spratom, svjedoči Dragoljub.

Na majskom skupu ogranka jednog od najbrojnijih bratstava - Perovića, dogovoreno je da se nakon vijek i po,

zemni ostaci prvog crnogorskog pjesnika Stevana Perovića Cuce, prenesu iz Carigrada, kod crkve Svetog Nikole u Trešnjevu, u kojoj mu počiva majka, Njegoševa sestra Marija, a ispred je grob njegovog oca, čuvenog serdara Andrije Perovića. Pored te svete dužnosti prema slavnom pretku, pažnju zavrijeđuje i namjera plemenika da prikupe književnu zaostavštinu Stevana Cuce koja je, prema saznanjima, rasuta od Carigrada i Beča do Rusije. Procjenjuje se, inače, da bi prenos njegovih zemnih ostataka i značajan posao u prikupljanju zaostavštine mogao da se završi narednih godina što bi bio najljepši povod za okupljanje cijelog bratstva Perovića. Bilo bi to i ispravljanje državne nepravde prema jednoj od najpoznatijih, ali i najtragičnijih ličnosti ne samo bratstva Perovića, nego i Crne Gore, Stevanu Andrijinom, sestriću Vladike Rada koji mu je bio uzor u poeziji, najvažniji učitelj i potpora u životu. Ujak je Stevana školovao u Beogradu, Dubrovniku, Beču i Rusiji, a družio se sa Simom Milutinovićem, Brankom Radičevićem, Vukom Karadžićem i mnogim umnim ljudima onoga doba, da bi nauke nastavio u Vojnoj školi. Njegove oficirske ambicije su, međutim, usporene i život otežan Njegoševom smrću, budući da se ubrzo sukobio sa novim vladarom knjazom Danilom, zbog čega je morao napustiti Crnu Goru. Stevanovu pjesničku nit i sanjarenje o rodnoj grudi prekinuli su 11. juna 1857. godine na carigradskom pločniku zlikovački hici.

Osnovna škola "Šunjo Pešikan" u Trešnjevu počela je da radi 1870. godine kad je u Crnoj Gori bilo svega sedam škola, saznajemo u toj prosvjetnoj ustanovi, koja je podignuta na temeljima kuće Stevana Perovića Cuce. Direktorica Rada Pupović nam je predstavila školu.

- Trenutno je u školi 22 učenika od prvog do osmog razreda. Na ovom prostoru je još 15 njih koji prirastaju, budućih učenika ove škole. Iako je škola u pasivnom kraju, kraško je područje, ipak smo zadovoljni radom djece, sva su odgovorna i uporna u svom radu, školovanju, vaspitanju,

imaju zadatak da postanu veliki ljudi. Ovo je škola za cijelu Katunsku nahiju, ona je 45 km udaljena od Cetinja, a nalazi se na putu za Grahovo. Imamo i vannastavne aktivnosti – sportsku, literarnu, dramsku i recitatorsku sekciju. Baš su nedavno dječaci Momir Bulajić i Marko Kosović bili zapaženi na republičkom takmičenju na Cetinju. Idemo i na izlete u Nikšić, Cetinje, Manastir Ostrog, razumiju naše potrebe mnogi, pa dobijemo sponzorstva. Naše učenike obradujemo za Dan dječje radosti i za Novu godinu sa poklonima, ali nam oni sve uzvrate vrijednim radom i finom pažnjom. Imamo obećanja iz Prijestonice da će nam zimi biti bolje očišćeni putevi od snijega. Naša škola ima vozilo “ladu nivu” koje koristimo za prevoz učenika i nastavnika i to, uglavnom, dobro funkcioniše, rijetko imamo manje zastoje zbog snijega, kad je oštra zima.

Djecu koja su nas pažljivo slušala stojeći na ulazu u školu, snimili smo za uspomenu, kao i za fotografiju, a potom čuli recitacije od nešto starijih do baš pravih mališana. Recitovali su stihove o zimi, o učiteljici, o tome da neće da porastu ...

Kamerom i mikrofonom idemo do Kobiljeg Dola, kasnije vrlo poznatog po “Cuckoj jeki”, festivalu koji je priređivao bubnjar Dragoljub Đuričić. Tamo zatičemo pensionera Mitra Perovića kako doziva koze i ovce, na njemu znan način. Veli nam da su oštrije zime posljednjih godina, pretprošle je bilo napadalo snijega tri metra, ali da su Cuce uglavnom pitome. Mitar je, inače, sa Trešnjeva, 40 godina je radio u nikšićkoj željezari i sa penzijom se opredijelio za starevinu, da ga mine želja. Sa stadom od 60 malih i velikih ovaca i koza sada je na imanju ujčevine (koja je u Kotoru i po svijetu) jer mu više odgovara, naročito kad izvede živo, zato što im je sve dostupno i ne mora da ih čuva toliko da ne bi zašli u tuđe. Privrijeđivanje je, uglavnom, za kuću njegovu i njegovih sinova. Ima struju i vodu i sve mu je divno ovdje. Vrlo živopisan je Mitar, sijede bujne kose sa isto takvim br-

kovima, u zelenoj košulji, sivom džemperu na kopčanje i u plavom mantilu. Kao da se spremao cijelog života za ovu ulogu. Ispred kamene kuće u zelenoj idili s jeseni, on nam priča o tome kako posmatra stvari danas.

- Da nije bilo sela i da nijesu ljudi radili, slabije bi se i živjelo. Sad ovi mladi i neće, ne vodi on računa nizašto, jedino da mu je po gradu, ulicama... puši, pije, ka' što sam pio i ja ranije, i onda ti je zadovoljniji bez ništa u grad, no ovamo da jede što mu god daš i što god poželi. Ja, što se tiče mene, ja bih voliji na selo ovako, na ovu čistu ariju i čistu hranu domaću, ljepše ti je godinu, nego deset u grad, i lakše.

Mitar kaže da su ovdje, uglavnom, ostala staračka domaćinstva, a da je domaćina pet puta manje nego što ih je bilo nekad u Cucama. Momci su neoženjeni, žene neće na selo, da rade oko stoke, jer sve, kažu, mogu kupiti, a on se plaši da dosta njih neće moći kupiti zato što ne rade nigdje, već ih izdržavaju roditelji, ili rade, ali za malu platu. Podijelio je sa nama razmišljanja o mladima koji ga ne vesele zbog svog takvog ponašanja.

- I nema sad te dece mnogo. Neće više ni da rađaju ove naše lijepe ženske, jedno-dvoje i kaže "kud ću više – mene dosta, ja bogami neću više!" A ko ima više, bolje prolazi i zadovoljniji je š njima, nego oni koji ima jedno ili dvoje. I ovo je razmaženo i što čoek podiže, to je i osjetljivo, razmaženo, malu riječ mu reci da te Bog mili sačuva. Prije čaše čoek izbit dijete svoje, izbiti komšija ako treba, bratovo, izbit, naučit, ako neće izbi ga malo, nećeš ga ubiti no izbit, ne smiješ bogami ti danas reć nikome ništa. Ili te gađa su čim ili te ubi odma ili uteče da ga traže, o jadu da rade, ne valja rabota ništa.

S omladinom ništa ne valja, evo sad su počeli, da je Bog, i da se drogiraju, a neka pije, neka puši, jade popio i popušio, no kud će mu droga o jadu se zabavio, ali uživa u to, i ne sluša Boga oca. Iz kuće nosi, prodaje, samo da je kupi. Nije to jedno, no masovno evo danas to se čini, to se radi, i

voliji je on s takvim u grad danas šedeti i pušiti i šmrkat i jade neke raditi, ja ne znam ni kako se to radi, nijesam još proba', a oću probati neđe, da mi je, no neće niko da mi da, da vidim baš kakvo je to (ironični blagi osmijeh). I tako omladina bogami grdno. Zapošljavanja nema i ko je završio sa divnom diplomom, bogami teško posa' može nać, a ovi ostali da ti ne pričam, malo je razočaran ali temperamentom raspoložen Mitar Perović, penzioner, a sada buljučar.

U Cucama nastaje i umjetnost, jedinstvene drvene skulpture. Stvara ih Miloš Jovanović iz mjesta Prijeko Počivalo. Nasmijan, i za surov predio neobičan, dok u ruci drži jednu pticu koju je sam od drveta napravio, priča nam...

- Predstavljam, u osnovi prirodu, koja je moja inspiracija. Koristim korijen zanovetnog, jasenovog i drenovog drveta i u njemu tražim te oblike, pronalazim figure. Vjerovatno je priroda nešto najljepše što čovjek može da vidi i da osjeti. Intervencije jesu velike na drvetu, iako pojedinci misle drugačije. To je 50%. Djelimičan odnos prirode, a djelimičan čovjeka. I taj odnos ja stvaram, u svojim mislima, i pronalazim te osnovne oblike. U ruci držim interesantnu figuru "Ples". Nju je moja majka pronašla u prirodi, donijela mi je i rekla mi – Miloše, napravi od ovoga nešto (pokazuje nam ponosno). Ja sam jednostavno okrenuo lijevo desno, i vidio sam pticu koja jednostavno pleše, pleše u različitim stanjima, kako god je okreneš ona pleše. Taj ples ptice i ta interesantna uloga koju ona odigrava u životu, (jer su Crnogorci vezani za orla, to je crnogorski simbol slobode), to je za mene već vječna inspiracija. Ja koristim najviše ptice, iako koristim i druge likove, i druga stanja koja se dešavaju u prirodi, veli Miloš koji prije nego što spusti pticu, zadovoljno je pogleda izoštranim okom umjetnika.

Katunska nahija

Jatače hajdučki, zvijezdo kremenita,
kulo kamena, puško ubojita,
Ti, bajko moja prva, pričo istinita,
Tiha luko mojih snova,
Ognjište u meni zapretano,
Vode ti otekoše,
Željama nezasitim,
Kamena kolijevko moja,
Žeđi vječita.

(Slavka Daković iz Cuca)

2006.